

ΑΝΑΖΗΤΩΝΤΑΣ ΤΙΣ ΘΕΣΜΙΚΕΣ ΑΜΥΝΕΣ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ¹

ΓΙΩΡΓΟΣ Χ. ΣΩΤΗΡΕΛΗΣ

Η οξύτατη οικονομική κρίση, στην οποία έχει βουλιάξει τα τελευταία χρόνια, λιγότερο ή περισσότερο, όλη η ανθρωπότητα, είναι φανερό ότι έχει αλυσιδωτές δραματικές επιπτώσεις στους περισσότερους τομείς της κοινωνικής, οικονομικής και πολιτικής ζωής. Στην πραγματικότητα, βέβαια, αυτό που έκανε κυρίως η κρίση ήταν να αναδείξει ανάγλυφα και συνάμα να επιβεβαιώσει, με τον πλέον χαρακτηριστικό τρόπο, τάσεις που είχαν διαφανεί, προβλήματα που είχαν εμφανισθεί και αλλαγές που είχαν δρομολογηθεί, άλλοτε εμφανώς και άλλοτε υποδόρια, ήδη από την τελευταία δεκαετία του προηγούμενου αιώνα, με καταλύτη το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης.

Είναι γνωστό ότι η πτώση του τείχους του Βερολίνου το 1989 δεν επισφράγισε απλώς το τέλος του μεταπολεμικού διπολισμού. Σηματοδότησε, παράλληλα, το πέρασμα σε μια νέα διεθνή οικονομική πραγματικότητα, που χαρακτηρίζεται από ριζικές ανακατατάξεις τόσο στο πεδίο των παραγωγικών σχέσεων όσο και στο πεδίο των παραγωγικών δυνάμεων. Αυτές οι ανακατατάξεις οδήγησαν σταδιακά στον «αχαλίνωτο καπιταλισμό» και στον «φονταμενταλισμό των αγορών», με αποκορύ-

Ο Γιώργος Χ. Σωτηρέλης διδάσκει συνταγματικό δίκαιο στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης του Πανεπιστημίου Αθηνών.

φωμα την πλήρη ασυδοσία του χρηματοπιστωτικού συστήματος που οδήγησε, εν τέλει, στην οικονομική κατάρρευση.

Παράλληλα, όμως, οι ίδιες ανακατατάξεις κλόνισαν συθέμελα και όλες τις ιστορικές βάσεις της σύγχρονης δημοκρατίας:

1. Η πρώτη κρίσιμη επίπτωση είναι αναμφίβολα η συρρίκνωση που έχει υποστεί η κυριαρχία των εθνικών κρατών υπό την πίεση των διαβρωτικών ανέμων που πνέουν τα τελευταία χρόνια στο διεθνές περιβάλλον. Αυτή η συρρίκνωση επηρεάζει καθοριστικά την πορεία και τις αντοχές της σύγχρονης δημοκρατίας ως συνταγματικής δημοκρατίας, δηλαδή ως θεσμικής και πολιτικής συμπύκνωσης μιας μακράς και επίπονης πορείας που οδήγησε στη σταδιακή τυποποίηση και τιθάσευση της εξουσίας.

Η πεμπουσία του όλου ζητήματος εντοπίζεται στις ραγδαίες μεταλλάξεις που έχει υποστεί και εξακολουθεί να υφίσταται το εξουσιαστικό φαινόμενο, κινούμενο πλέον σε μεγάλο βαθμό στη γκρίζα ζώνη της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας. Εκεί, μακριά από τους ενοχλητικούς κοινωνικούς και δημοκρατικούς ελέγχους των εθνικών κρατών, έχουν διαμορφωθεί νέες, πανίσχυρες και εν πολλοίς πρωτόγνωρες μορφές ιδιωτικής εξουσίας. Το κύριο δε χαρακτηριστικό τους, πέρα από την τεράστια οικονομική ισχύ, είναι ότι διαθέτουν –ή καλύτερα έχουν νοσφισθεί– μέσα επιβολής που έως τώρα διέθεταν μόνο τα εθνικά κράτη, ενώ παράλληλα περιβάλλονται από ένα ευρύ φάσμα διεθνών οικονομικών οργανισμών, που αποτελούν τη μακρά χείρα τους. Μέσω αυτών περισφίγγουν σαν ιστός αράχνης τα εθνικά κράτη, υπονομεύοντας συστηματικά και σε βάθος την κυριαρχία τους, ελαχιστοποιώντας τα περιθώρια των κινήσεών τους, αμφισβητώντας τις πολιτικές και κοινωνικές κατακτήσεις τους και επιφυλάσσοντας εν τέλει γι' αυτά, στο πλαίσιο της «νέας τάξης πραγμάτων» που διαμορφώνουν, έναν ρόλο παρόμοιο με αυτόν που διαδραμάτιζαν στις αρχές του 19ου αιώνα: τον ρόλο του νυχτοφύλακα.

2. Αυτή η κρίση, πάντως, δεν αφορά μόνο τα μέσα και τους μηχανισμούς της κυριαρχίας του εθνικού κράτους, αλλά και την ίδια τη νομιμοποιητική του βάση, δηλαδή τη λαϊκή κυριαρχία. Στην πραγματικότητα, μάλιστα, η προϊούσα αποδυνάμωση της κρατικής κυριαρχίας δεν θα ήταν καν νοητή χωρίς την προηγούμενη υπόσκαψη των δημοκρατικών θεμελίων της. Επιφανειακά, βέβαια, η ισοπολιτεία υφίσταται, τα πολιτικά δικαιώματα δεν τίθενται εν αμφιβολώ και οι εκλογές αποτελούν τον μόνο παραδεδεγμένο τρόπο για την ανάδειξη των κυβερνήσεων. Πίσω όμως από τη δημοκρατική αυτή πρόσοψη συντελούνται βαθιές αλλαγές και ριζικές ανακατατάξεις, οι οποίες αποδομούν τον πυρήνα της σύγχρονης δημοκρατίας, δηλαδή τον ουσιαστικό ρόλο της συμμετοχής των πολιτών στη λήψη των κρατικών αποφάσεων. Αυτό που κατά κανόνα συμβαίνει,

το τελευταίο διάστημα, είναι να λαμβάνονται αποφάσεις από κυβερνήσεις που κλίνουν πειθήνια το γόναυ στις διαβόητες «αγορές», επικυρώνοντας απλώς τις όποιες αποφάσεις τους με απρόσωπες και άβουλες κοινοβουλευτικές πλειοψηφίες, οι οποίες συχνά δεν αντανakλούν την πραγματική βούληση του λαού ούτε θεσμικά, ελέω εντέχνως μεθοδευμένων εκλογικών συστημάτων, αλλά ούτε και ουσιαστικά, λόγω της ευρύτατης χειραγώγησης που επιτυγχάνουν οι σύγχρονες ιδιωτικές εξουσίες της κατ'ευφημισμόν ενημέρωσης.

3. Είναι φανερό, εν όψει των ανωτέρω, ότι η κρισιμότερη επίπτωση των κοινωνικο-οικονομικών ανατροπών που συντελούνται γύρω μας είναι, σε τελευταία ανάλυση, η κρίση της πολιτικής αυτονομίας του σύγχρονου εθνικού κράτους, δηλαδή του στοιχείου εκείνου που κατεξοχήν συνδέθηκε με τη σταδιακή δημοκρατική ολοκλήρωσή του. Πράγματι, χρειάστηκε σχεδόν ένας αιώνας σκληρών και συχνά αιματηρών δημοκρατικών αγώνων, μετά την πρώτη καθιέρωσή του, για να απεμπλακεί το συνταγματικό κράτος από τον ρόλο μιας απλής πολιτικής προέκτασης των κυρίαρχων κοινωνικών δυνάμεων και να κατακτήσει βαθμιαία, με δολιχοδρομήσεις έστω και με οπισθοδρομήσεις, ένα επίπεδο (σχετικής) πολιτικής αυτονομίας στη λειτουργία του. Αυτή λοιπόν η αυτονομία, η οποία διευρύνθηκε, σφυρηλατήθηκε και παγιώθηκε στο πλαίσιο του μεταπολεμικού εθνικού κράτους, συρρικνώνεται σήμερα ραγδαία, μέσω ιδίως της αποδυνάμωσης και του ευτελισμού των δημοκρατικών βάσεων του σύγχρονου κράτους. Αντίθετα, φαίνεται να επανέρχεται με άλλους όρους η εργαλειακή του χρησιμοποίηση, με τη βοήθεια δυστυχώς και ενός μεγάλου μέρους πολιτικών δυνάμεων, που αποδέχονται ή/και υπηρετούν την πρωτοκαθεδρία των αγορών. Αυτός είναι, άλλωστε, και ο λόγος της σημερινής άκρως αντιφατικής διεθνούς και ευρωπαϊκής πολιτικής πραγματικότητας, στην οποία προβάλλονται σαν «λύσεις» ακριβώς εκείνες οι πολιτικές που οδήγησαν στην οικονομική κρίση...

Από τα προεκτεθέντα προκύπτει ότι η πολιτική αυτονομία δεν βάλλεται μόνον έξωθεν, από τις υπερεθνικές ιδιωτικές εξουσίες. Η κερκόπορτα ανοίγει από το εσωτερικό του συνταγματικού κράτους, από πολιτικές δυνάμεις και κρατικές λειτουργίες βαθύτατα αλλοτριωμένες από διαπλεκόμενα οικονομικά συμφέροντα. Ως εκ τούτου, οι συνήθεις απλουστευτικές και σχηματικές αναλύσεις που παραπέμπουν σε μια μετωπική αντιπαράθεση μεταξύ κρατους και αγορών είναι επιστημονικά απρόσφορες και πολιτικά αφελείς. Τόσο σε εθνικό όσο και σε υπερεθνικό επίπεδο διεξάγεται μια πολύ πιο σύνθετη και περίπλοκη σύγκρουση, γύρω από την οποία διατάσσονται, ένθεν κακείθεν, ποικίλες κοινωνικές και πολιτικές δυνάμεις. Η σύγκρουση δε αυτή δεν αφορά μόνο την υπεράσπιση ή την αμφισβήτηση της πολιτικής αυτονομίας του κράτους.

Αφορά, γενικότερα, την αυτονομία της ίδιας της πολιτικής, δηλαδή τη βασική προϋπόθεση για την επιβίωση της πανταχόθεν και παντοιοτρόπως βαλλόμενης σύγχρονης δημοκρατίας.

Η πρώτη, λοιπόν, γραμμή άμυνας είναι η υπεράσπιση της αυτονομίας της πολιτικής. Τι σημαίνει όμως αυτό στην πράξη;

1. Μια τέτοια υπεράσπιση προϋποθέτει, πρώτα και πάνω απ'όλα, την υπεράσπιση του εθνικού κράτους απέναντι σε απόψεις είτε αφελείς και ανιστόρητες είτε υποβολιμαίες, που κατατείνουν στη διάχυση και σταδιακή εξαϋλωση της κυριαρχίας του προς όφελος μιας ρευστής, αβέβαιης και πολλαπλά χειραγωγούμενης παγκόσμιας διακυβέρνησης, οι θεσμοί της οποίας δεν θα είναι τίποτε άλλο από πολιτικές θεραπεινίδες των αγορών. Στο σημείο αυτό θα επαναλάβω κάτι που έχω υποστηρίξει σε κάθε ευκαιρία. Το εθνικό κράτος, παρά τις ολιγαρχικές καταβολές του και τις κατά καιρούς αυταρχικές και εθνικιστικές παρεκτροπές του, υπήρξε το φυτώριο μέσα στο οποίο άνθισε και αναπτύχθηκε η σύγχρονη δημοκρατία. Ως εκ τούτου, μια ελαφρά τη καρδία εγκατάλειψή του στο σημερινό διεθνές περιβάλλον θα είχε τα ίδια αποτελέσματα με αυτά που θα είχε για τα φυτά του η εγκατάλειψη ενός πραγματικού θερμοκηπίου στις ατμοσφαιρικές συνθήκες.

2. Ωστόσο, αυτή η άμυνα του εθνικού κράτους δεν είναι αυτοσκοπός. Συνδέεται άρρηκτα με τη μαχητική υπεράσπιση της πολιτικής δημοκρατίας:

A. Πρώτη προτεραιότητα, λοιπόν, είναι η ισχυρότερη δυνατή δημοκρατική νομιμοποίηση των κρίσιμων εκείνων αποφάσεων που συνεπάγονται άμεσους ή έμμεσους περιορισμούς της εθνικής κυριαρχίας. Κι αυτό σημαίνει είτε αυξημένη κοινοβουλευτική πλειοψηφία είτε δημοψήφισμα, ιδίως όταν πρόκειται για αποφάσεις που έχουν καθοριστική σημασία για την υπόσταση του εθνικού κράτους. Τέτοιες αποφάσεις σε μια πραγματική δημοκρατία δεν νοείται να λαμβάνονται ερήμην των πολιτών, άλλοτε με την τυπική –και συχνά παραπλανητική– επίκληση σχετικών συνταγματικών εξουσιοδοτήσεων και άλλοτε, που είναι και το χειρότερο, με την επίκληση ενός ιδιότυπου «δικαίου της ανάγκης».

B. Αλλά και γενικότερα επιβάλλεται ο συμμετοχικός εμπλουτισμός του αντιπροσωπευτικού συστήματος, με την λελογισμένη υιοθέτηση μορφών άμεσης δημοκρατίας, ώστε να ανανεωθούν και να ενεργοποιηθούν τα κουρασμένα αντανακλαστικά της λαϊκής κυριαρχίας.

Αυτό σημαίνει, εν πρώτοις, την άμεση συμμετοχή του λαού τόσο στη λήψη κρίσιμων πολιτικών αποφάσεων, μέσω δημοψηφισμάτων, που θα προκηρύσσονται όμως, κατά την άποψή μου, τόσο με πρωτοβουλία των βασικών παραγόντων του πολιτεύματος –Βουλή, Κυβέρνηση, Πρόεδρος– όσο και με λαϊκή πρωτοβουλία, με συγκεκριμένο αριθμό υπογραφών. Καθοριστική, προς αυτήν την κατεύ-

θυνση, μπορεί να αποδειχθεί και η αξιοποίηση της σύγχρονης τεχνολογίας, καθώς η ηλεκτρονική ψηφοφορία, υπό τον όρο βέβαια ότι θα είναι πολλαπλά εγγυημένη, μπορεί να δώσει πράγματι νέα διάσταση στην πολιτική συμμετοχή.

Αλλά και η άσκηση του νομοθετικού έργου μπορεί να συνδεθεί είτε με μορφές λαϊκής νομοθετικής πρωτοβουλίας, με συγκεκριμένο και πάλι αριθμό υπογραφών, είτε με αναγνώριση νομοθετικής πρωτοβουλίας και σε φορείς με ισχυρή δημοκρατική νομιμοποίηση, όπως π.χ. στους κεντρικούς φορείς της Τοπικής Αυτοδιοίκησης Α΄ και Β΄ βαθμού.

Γνωρίζω ότι οι προτάσεις για αμεσοδημοκρατικούς θεσμούς αντιμετωπίζονται μετά βδελυγμίας από τους ποικιλώνυμους «τεχνικούς της εξουσίας», οι οποίοι θεωρούν αδιανόητο να αποφασίζουν οι απλοί πολίτες για θέματα που κατά την άποψή τους αποτελούν αρμοδιότητα μόνον των φωτισμένων και των ειδημόνων, δηλαδή των ιδίων.

Ωστόσο, υπάρχουν και οι καλοπροαίρετοι που διατηρούν επιφυλάξεις, οι οποίες αυξήθηκαν μάλιστα, εύλογα ως ένα βαθμό, από την άκαιρη, θεσμικά προβληματική και καταφανώς ερασιτεχνική πρόσφατη απόπειρα δημοψηφίσματος. Σε αυτούς απαντώ, εν συντομία κατ'ανάγκην, πρώτον ότι η άμεση δημοκρατία δεν έρχεται καταλύσει αλλά πληρώσει την αντιπροσωπευτική δημοκρατία, όπως συμβαίνει άλλωστε σε πολλές χώρες, και δεύτερον ότι αν υπάρξει πολιτική βούληση για ουσιαστική καθιέρωση της άμεσης πολιτικής συμμετοχής η εξειδίκευσή της μπορεί να περιλάβει όλες τις αναγκαίες εγγυήσεις και ασφαλιστικές δικλείδες για να αποφευχθεί κάθε καταχρηστική παρεκτροπή.

Γ. Άμεσα συνδεδεμένη με την αναζωογόνηση της δημοκρατίας είναι και η ενίσχυση και ενεργοποίηση της κοινωνίας των πολιτών, όχι βέβαια υπό την αφελή και απολίτικη εκδοχή της, που συνήθως προβάλλεται, αλλά ούτε πολύ περισσότερο υπό μια εκδοχή ιδιοτελούς εκμετάλλευσης των κρατικών πόρων στο όνομα ενός ψευδεπίγραφου αντικρατισμού. Η κοινωνία πολιτών που μας ενδιαφέρει είναι η βιόσφαιρα των δικαιωμάτων και των κοινωνικών κινημάτων, που έρχεται να εμπλουτίσει τη δημόσια σφαίρα, συμβάλλοντας ανιδιοτελώς στη σφυρηλάτηση της κοινωνικής συνοχής αλλά και συνεισφέροντας το ρίγος και το σφρίγος μιας εναλλακτικής πολιτικής συμμετοχής, όπως αυτή στην οποία πρωτοστάτησαν πρόσφατα, αναστατώνοντας τις πλατείες και τις γειτονιές του κόσμου, τα κινήματα κατά των εκρηκτικών ανισοτήτων του σημερινού απάνθρωπου καπιταλισμού.

Δ. Σημαντική για τη θωράκιση της σύγχρονης δημοκρατίας είναι και η αποκατάσταση της γνησιότητας της αντιπροσώπευσης, προς δύο κατευθύνσεις: πρώτον, την ουσιαστική διασφάλιση της θεσμικής και πολιτικής ισοδυναμίας της ψήφου, που απορρέει ευθέως από τη λαϊκή κυ-

ριαρχία, και δεύτερον την απαλλαγή της πολιτικής ζωής από την καταδυνάστευση του σταυρού προτίμησης, ο οποίος οδηγεί στην καταθλιπτική επιρροή του μαύρου πολιτικού χρήματος και των πολλαπλά διαπλεκόμενων ΜΜΕ, στην άκρατη βουλευτοκρατία, στην έξαρση του πελατειασμού και στον εκμαυλισμό των συνειδήσεων.

Η θέση μου είναι ότι οι εκλογικοί θεσμοί πρέπει να συναρτηθούν ευθέως και καθοριστικά με τη λαϊκή κυριαρχία, αφήνοντας σε κάθε περίπτωση τον τελευταίο λόγο στους πολίτες. Το εξηγώ τηλεγραφικά και μπορούμε να το συζητήσουμε αργότερα:

Η πρώτη πρότασή μου είναι η καθιέρωση της απλής αναλογικής, ως βασικού εκλογικού συστήματος, το οποίο όμως θα μπορεί να μεταπίπτει σε ενισχυμένη αναλογική εάν συντρέχουν σωρευτικά δύο συγκεκριμένες προϋποθέσεις: το πρώτο κόμμα να υπερβαίνει ένα υψηλό και εκ των προτέρων καθορισμένο ποσοστό, ας πούμε το 44%, και ταυτόχρονα να απέχει αρκετά, τουλάχιστον 2%, από το δεύτερο. Μόνο τότε, δηλ. αν οι πολίτες επιθυμούν πράγματι αυτοδύναμη μονοκομματική κυβέρνηση, το πρώτο κόμμα θα δικαιούται πριμοδότηση και όχι με οποιοδήποτε ποσοστό και με οποιαδήποτε διαφορά, όπως σήμερα (για να μην αναφέρω και την κραυγαλέα αντισηματική διακριτική μεταχείριση των συνασπισμών, σε σχέση με τα μεμονωμένα κόμματα).

Ως προς την ανάδειξη των υποψηφίων, η πρότασή μου είναι το σύστημα της Σουηδίας, δηλ. η καθιέρωση καταρχήν κομματικής λίστας, αλλά με δυνατότητα ανατροπής της σειράς από τον ψηφοφόρο, ο οποίος θα θέτει σταυρό προτίμησης μόνον εάν διαφωνεί. Αν δε ένας υποψήφιος που είναι χαμηλά στη σειρά συγκεντρώσει ορισμένο αριθμό σταυρών, περνάει πρώτος στη λίστα. Έτσι οι πολίτες, πέρα από το ότι έχουν και εδώ τον τελευταίο λόγο, μπορούν επιπλέον να θέσουν –και μάλιστα με τον ισχυρότερο και αποτελεσματικότερο ίσως τρόπο– το ζήτημα της εσωκομματικής δημοκρατίας.

Ε. Για την υπεράσπιση της δημοκρατίας, τέλος, απαραίτητη κρίνεται και η ανάληψη πρωτοβουλιών συμβολικού αλλά και ουσιαστικού χαρακτήρα για την αποκατάσταση της αξιοπιστίας και του κύρους των αντιπροσωπευτικών θεσμών, με πρώτο μέλημα να καταργηθούν όλα τα προνόμια του πολιτικού προσωπικού και να επανέλθει το κέντρο της πολιτικής ζωής στη Βουλή, απομακρυνόμενο ως τάχιστα από την λαμπερή πλην εξόχως παραπλανητική σκηνή των ΜΜΕ.

Σε αυτά όμως δεν θα επεκταθώ. Θα αρκεσθώ απλώς σε δύο επί μέρους επισημάνσεις:

Η πρώτη αφορά την αλλαγή του τρόπου χρηματοδότησης των κομμάτων, η οποία φοβάμαι ότι έχει τεθεί σε λάθος βάση από πολλές πλευρές. Το ζήτημα δεν είναι να αποκτήσουν επίσημα σπόνσορες τα κόμματα και οι υποψήφιοι, με την κατάργηση της κρατικής χρηματοδότησης,

αλλά να προβλεφθεί, με αξιόπιστα κριτήρια –ιδίως δε σε συνάρτηση με τις συνδρομές από τα μέλη– μια επαρκής κρατική χρηματοδότηση των κομμάτων ως κρίσιμων συστατικών θεσμών, με παράλληλη διασφάλιση δρακόντειων όρων διαφάνειας και ουσιαστικού ελέγχου.

Η δεύτερη επισήμανση αφορά τον πολιτικό πλουραλισμό. Καμία άμυνα της δημοκρατίας δεν είναι εφικτή εάν η ενημέρωση αποτελεί ολιγοπώλιο ορισμένων μόνο μέσων, που βρίσκονται κατά κανόνα στο επίκεντρο της διαπλοκής. Απαιτείται, ιδίως στη χώρα μας, η υπαγωγή της λειτουργίας τους σε αυστηρούς κανόνες, με βάση τις αρχές της ισότητας, της αντικειμενικότητας και της ποιότητας, που θέτει ως προϋπόθεση το ίδιο το Σύνταγμα. Η εισαγωγή της ψηφιακής τηλεόρασης αποτελεί μια μοναδική ευκαιρία ριζικής αναρρύθμισης, βάσει των ανωτέρω αρχών, του ραδιοτηλεοπτικού τοπίου, το οποίο έως σήμερα θυμίζει τους χρυσοθήρες στο μακρινό Far West. Μόνο μια τέτοια αναρρύθμιση θα μπορούσε να διασφαλίσει μια στοιχειώση πολυφωνία, σε συνδυασμό μάλιστα με την ποικιλομορφία της διαδικτυακής ενημέρωσης, η οποία εν τέλει συμβάλλει θετικά προς αυτή την κατεύθυνση, παρά τις ουκ ολίγες παρεκτροπές της λόγω της έλλειψης, και εκεί, στοιχειωδών ρυθμίσεων.

Στο σημείο αυτό θα μπορούσε εύλογα να ρωτήσει κανείς: δηλαδή άμυνα της δημοκρατίας σημαίνει μόνο περιχαράκωση στην εθνική κυριαρχία και αναζήτηση αμυντικών λύσεων αποκλειστικά και μόνο στο πλαίσιο του εθνικού κράτους; Η απάντηση είναι απλή: το σημείο εκκίνησης είναι όντως το εθνικό κράτος, διότι αυτό μπορούμε προεχόντως να επηρεάσουμε. Ωστόσο, πρέπει ταυτόχρονα να έχουμε πλήρη συνείδηση ότι κάθε πρόταση που παραγνωρίζει τη σημερινή ένταξη του εθνικού κράτους στο σημερινό διεθνές και ευρωπαϊκό περιβάλλον και τους καταναγκασμούς που απορρέουν από αυτήν είναι καταδικασμένη σε μάχες οπισθοφυλακής, αν δεν συνοδεύεται από έναν ευρύτερο προβληματισμό για την υπέρβαση της κρίσης σε υπερεθνικό, εν δυνάμει δε και σε παγκόσμιο επίπεδο.

Για να το θέσουμε διαφορετικά: το μεγάλο ζητούμενο αυτή τη στιγμή ως προς την υπεράσπιση της δημοκρατίας είναι, όντως, η πολιτική αυτονομία του εθνικού κράτους και η διασφάλιση μέσω αυτής, στο μέτρο του δυνατού, των πολιτικών και κοινωνικών της κατακτήσεων.

Το μεγάλο όμως ζητούμενο για αύριο, αυτό που θα κρίνει κυριολεκτικά το αν η άμυνα της δημοκρατίας είναι πράγματι εφικτή και βιώσιμη, είναι η πολιτική αυτονομία υπερεθνικών θεσμών, που θα παίξουν τον ρόλο αποτελεσματικών αντίβαρων στην καταθλιπτική κυριαρχία των αγορών και θα αποκαταστήσουν, σε παγκόσμιο πλέον επίπεδο, μια νέα ισορροπία μεταξύ οικονομίας και πολιτικής.

Εδώ ακριβώς αναδεικνύεται η ιδιαίτερη σημασία της –ανεύρετης δυστυχώς έως τώρα– πολιτικής αυτονομίας της

Ευρωπαϊκής Ένωσης. Διότι, στο εγγύς μέλλον, αυτή είναι η μόνη που μπορεί να αποτελέσει πραγματικό ανάχωμα στην επέλαση του αχαλίνωτου καπιταλισμού, μέσω της διαμόρφωσης ισχυρών υπερεθνικών θεσμών δημοκρατικού και κοινωνικού ελέγχου των αγορών.

Δεν πρόκειται βέβαια να επεκταθώ εδώ στο ζήτημα αυτό, διότι είναι αντικείμενο μιας ειδικότερης συζήτησης. Το μόνο που θέλω να τονίσω είναι ότι οι τραγικές συνθήκες στις οποίες βρέθηκε η χώρα μας δεν πρέπει να μας παρασύρουν σε έναν άκριτο και ισοπεδωτικό αντιευρωπαϊσμό. Ο αναγκαίος σήμερα συνταγματικός και δημοκρατικός πατριωτισμός, απέναντι σε ενδοτικές λογικές που ευνοούν την επικίνδυνη αποδυνάμωση της εθνικής κυριαρχίας, της δημοκρατίας και της κοινωνικής συνοχής, δεν

πρέπει να ταυτίζεται με τις οίμωγες και τις κραυγές ενός διάχυτου λαϊκισμού, που καλλιεργεί την εθελουφλία, τον πολιτικό επαρχιωτισμό, τον πείσμονα απομονωτισμό, τον στείρο εθνικισμό και τη φυγή προς τα πίσω. Όλα αυτά, όχι μόνον δεν παρέχουν διεξόδους για την υπεράσπιση της σύγχρονης δημοκρατίας αλλά και αποτελούν σήμερα, στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, την πλέον σίγουρη συνταγή αποτυχίας, διότι ανοίγουν διάπλατα τον δρόμο για την κατάλυσή της...

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

- 1 Ομιλία στην εκδήλωση της Κίνησης για την Υπεράσπιση της Κοινωνίας και της Δημοκρατίας: «Δημοκρατία σε κρίση, Δημοκρατία στην κρίση» (5.4.2012)

